

23.3.2015

Opetus- ja kulttuuriministeriö

copyright@minedu.fi
anna.vuopala@minedu.fi

Tekijänoikeusasioiden neuvottelukunnalta 5.3.2015 pyydetty lausunnot

Lausunto valmistautumisesta EU:n digitaalisia sisämarkkinoita koskevaan strategiaan

Olette pyytänyt lausuntoa valmistautumisesta EU:n digitaalisia sisämarkkinoita koskevaan strategiaan. Kuluttaja-asiamies esittää lausuntonaan seuraavaa. Lausunnossa on huomioitu myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston kilpailuvastuualueen kommentit.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston strategiassa 2014 – 2018 mainitaan yhtenä kuluttajansuojan painopisteistä kuluttaja digitaalisilla markkinoilla. Perinteisesti kuluttajat toimivat digitaalisilla markkinoilla käyttäessään erilaisia viestintäpalveluja, kuten laajakaista-, matkapuhelin- ja maksutelevisiopalveluja. Käynnissä on kuitenkin voimakas digitalisoituminen, joka läpäisee kaikki yhteiskunnan osa-alueet. Digitalisoituminen tulee näkymään tulevaisuudessa esimerkiksi asumiseen ja liikenteeseen liittyvissä asioissa (älykodit, älykkäät liikenne ratkaisut jne.). Kaupalliset palvelut ja myös yhteiskunnan peruspalvelut siirtyvät pitkälti tietoverkkoihin. Tekijänoikeuden kontekstissa kuluttaja käyttää digitaalisia sisältöjä ja palveluita ajasta, paikasta, laitteesta ja mahdollisesti myös maantieteellisistä rajoituksista riippumatta.

Kuluttaja-asiamiehen tavoitteena on huolehtia kuluttajasuojan huomioon ottamisesta sekä turvata kuluttajan asema muuttuvilla markkinoilla. Kuluttajien luottamuksen parantaminen uusien palveluiden käyttäjinä on keskeinen tekijä koko digitalisoitumiskehityksen etenemiselle. Kuluttajien näkökulmasta keskeiset kysymykset liittyvät esimerkiksi tietosuojaan ja tiedon omistajuuteen, laitteiden ja palveluiden yhteensopivuuteen, sopijakumppanin tunnistamiseen, maksamistapoihin, välittäjiin ja vastuutahojen moninaisuuteen sekä tekijänoikeuksiin. Palvelut ja sopimukset moninaistuvat ja kaupallisen ja ei-kaupallisen toiminnan raja hämärtyy. Kuluttajien käyttäytyminen muuttuu ja esimerkiksi tekijänoikeudella suojattujen sisältöjen käytössä on siirrytty pitkälti perinteisestä tallentamisesta suoratoistopalveluihin. Kuluttajat myös luovat sisältöjä itse ja jakavat (itse luomiaan ja muita) aineistoja esimerkiksi sosiaalisen median palveluissa. Tekijänoikeuden näkökulmasta relevantit kysymykset koskevat esimerkiksi tekijänoikeuden rajoitussäännöksiä, yleisön saataviin saattamisen käsitettä, nettiselausta ja linkittämistä, verkko-PVR –palveluja, kuluttajien itsensä luomia sisältöjä sekä yksityistä kopiointia. Moniin näihin kysymyksiin etsitään EU:n laajuista ratkaisua. Kuluttajamarkkinat ovat olleet hyödykekehityksen veturi, kun monet yritykset ovat kehittäneet palvelujaan ja tarjontaansa nimenomaan kuluttajia varten.

23.3.2015

Innovatiivisella tekijänoikeusääntelyllä on mahdollista edesauttaa digitaalisten markkinoiden kehitystä kuluttajien kannalta myönteiseen suuntaan. Tähän sisältyy ainakin oikeus vastaanottaa ja kuluttaa monipuolisia sisältöjä käytetystä teknologiasta tai laitteesta taikka maantieteellisistä rajoituksista riippumatta.

Kollektiivihallinnointia koskeva uusi EU-direktiivi sisältää säännöksen musiikin paneurooppalaisesta lisensioinnista. Ajatus siitä, että kuluttaja voisi saada käyttöönsä sisältöjä, joita hän voisi katsella tai kuunnella koko EU:n alueella riippumatta siitä, missä EU-valtiossa hän asuu ja mistä EU-valtiosta hän sisällön ostaa, on lähtökohtaisesti kannatettava. Tiedossa toki on, että käytännössä EU:n laajuisen sisältöjen lisensioinnin toteuttamiselle on yhä paljon esteitä.

Kuluttajien kannalta digitaalisten sisämarkkinoiden toteutumisen uhkana voi toisaalta olla tarjonnan kaventuminen erityisesti siitä näkökulmasta, että sisältöjä, jotka on suunnattu pienille kielialueille ja –ryhmille (kuten suomenkielisille tai saamenkielisille), on tarjolla vähemmän. Sisältötuotannon kansalliset piirteet saattavat vähentyä, kun pienet (suomalaiset) toimijat joutuvat kilpailemaan samalla EU:n laajuisella markkinalla suurten toimijoiden rinnalla. On selvää, että esimerkiksi kotimainen audiovisuaalinen tuotanto tai suomalainen kirjallisuus kiinnostaa usein lähinnä suomalaisia kuluttajia, jolloin markkinat käytännössä rajoittuvat vain Suomeen. Musiikin osalta tilanne on jossain määrin erilainen, mutta samoja huolenaiheita voidaan esittää senkin osalta.

Kuluttajien kannalta keskeistä on, että sisältöjen käyttöä koskevat sopimusehdot ovat selkeät ja että niissä ei ole kuluttajan valinnan- ja toimintavapautta kohtuuttomasti rajoittavia ehtoja. Esimerkiksi viestintäpalveluissa ei saisi käyttää kuluttajien liikkuvuutta liiaksi rajoittavia menettelyjä (kuten kuluttajien sitomista pitkiin määräaikaisiin sopimuksiin tai usean palvelun kytkemistä samaan sopimuskokonaisuuteen). Kuluttajalla tulisi aina olla esimerkiksi yksityistä kopiointia koskeva oikeus hankkimaansa sisältöön (vaikkakin, kuten edellä todettu, yksityistä kopiointia tapahtuu yhä vähemmän). Käyttäjä-kuluttajien hyväksi säädettyjä tekijänoikeuden rajoituksia (kuten yksityisen kopioinnin oikeutta) sekä digitaalisessa muodossa olevien teosten ja sisältöjen käyttöä koskevien sopimusten ehtoja olisi tulkittavasti laajasti ja käyttäjämyönteisesti. Sopimuksissa ei saisi olla loppukäyttäjien kannalta kohtuuttomia ehtoja.

Kannatamme myös ajatusta siitä, että keskeisimpien tekijänoikeuden rajoitusten (kuten sitaattioikeuden tai vammaisia henkilöitä koskevien säännösten) tulisi olla EU-lainsäädännössä pakollisia ja harmonisoituja. Tämä lisäisi kaikkien osapuolten oikeusvarmuutta ja vähentäisi käyttäjä-kuluttajien epätietoisuutta siitä, mitkä toimet ovat sallittuja ja mitkä eivät. Tällä hetkellä tekijänoikeuden rajoituksista säädetään eri tavalla eri EU-maissa.

23.3.2015

Laitteiden ja palveluiden myyjien tulisi myös aina selkeästi kertoa digitaalisesta yhteensopivuudesta eli siitä, liittyykö käyttöön jotain erityistä, joka kuluttajan pitäisi tietää. Esimerkiksi HD-televisiolähetystä voidaan katsella vain HD-sopivilla laitteilla. Tämä on haasteena paitsi perinteisessä "kivijalkakaupassa", myös verkkokaupoissa. Kuluttajat tekevät yhä enemmän ostoksia verkossa rajat ylittävästi. Kuluttajansuojasäännösten yhdenmukaistamisella EU:ssä on pyritty varmistamaan se, että kuluttajat uskaltavat tehdä ostoksia myös muualla kuin kotimaassaan ja että kuluttajansuojan taso (kuten etämyynnin peruuttamisoikeus) on riittävän korkea ja yhdenmukainen kaikkialla EU:ssa. Päinvastoin kuin joskus ajatellaan, kuluttajansuojalainsäädäntö ei estä kehitystä ja innovaatioita, vaan päinvastoin, kun kuluttajat uskaltavat kuluttajansuojan korkean suojan tason johdosta rohkeasti käyttää uusia palveluita. Olisi suotavaa, että tulevassa EU:n tekijänoikeusuudistuksessa otettaisiin huomioon myös kuluttajien odotukset ja oikeutetut edut.

Päivi Hentunen
kuluttaja-asiamiesHertta Hartikainen
lakimies